

8. Чому різко зросли ціни на бензин? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unian.net/ukr/news/news-369001.html>

9. Бензин відтанцював «сім сорок». Пальне продовжує бити цінові рекорди, але популярності не втрачає [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://20minut.ua/news/156686>–

10. Борисенко З. Змови на ринку нафтопродуктів? / З. Борисенко // Дзеркало тижня. – 1 жовтня 2005. – № 38. – С.10.

11. Закон України «Про захист економічної конкуренції від 11 січня 2001 р. №2210-III [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

12. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз і Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01) // Офіційний вісник Європейського Союзу 30.3.2010 UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minjust.gov.ua/file/23491

13. Регламент Ради (ЄС) 139/2004 від 20 січня 2004 р. про контроль за концентраціями між суб'єктами господарювання (Регламент ЄС про злиття) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minjust.gov.ua/file/23490

14. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. №236/96-ВР [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр>

15. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. №80731-10 // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

16. Cartlidge, H. Olswang, LLP – New European Commission Guidelines on Competition Fines [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.olswang.co.uk/pdfs/competition_jul06.pdf

17. Методические рекомендации по расчету размера штрафа для юридических лиц в соответствии со статьями 14.31 та 14.32 Кодекса РФ об административных правонарушениях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fas.gov.ru/legislative-acts/>

УДК 330.111.64

Б.Б. Гарін
*кандидат економічних наук, доцент,
кафедра економічної теорії,
Університет економіки та права «КРОК»*

Перерозподільна функція держави в Україні

Стаття присвячена аналізу виконання державою перерозподільної функції в Україні. Розглянуто роль і значення державного бюджету для ефективної перерозподільної політики. Показана необхідність суттєвих змін в оподаткуванні доходів населення для кращого наповнення бюджету.

Ключові слова: перерозподільна функція держави, валовий внутрішній продукт, державний бюджет, пропорційна система оподаткування, прогресивна система оподаткування.

Б.Б. Гарин
*кандидат экономических наук, доцент,
кафедра экономической теории,
Университет экономики и права «КРОК»*

Перераспределительная функция государства в Украине

Статья посвящена анализу выполнения государством перераспределительной функции в Украине. Рассмотрены роль и значение государственного бюджета для

эффективной перераспределительной политики. Показана необходимость существенных изменений в налогообложении доходов населения для лучшего наполнения бюджета.

Ключевые слова: перераспределительная функция государства, валовой внутренний продукт, государственный бюджет, пропорциональная система налогообложения, прогрессивная система налогообложения.

B.B. Harin

*PhD in Economics, Associate Professor,
Economic Theory Department
“KROK” University*

The redistributive function of the state in Ukraine

The article is devoted to the analysis of the implementation of state redistributive function in Ukraine. The role and importance of the state budget for the effective redistribution policy was reviewed. The necessity of significant changes in the taxation of incomes of the population for better filling of the budget was shown.

Keywords: the redistributive function of the state, gross domestic product, state budget, proportional tax system, progressive taxation system.

Постановка проблеми

Сучасна економіка ринкового типу є, по суті, змішаною економічною системою, у якій недоліки ринку компенсуються виконанням державою низки економічних функцій. Одна з найважливіших серед них – перерозподільна, що включає в себе перерозподіл як доходів населення, так і економічних ресурсів. Належне виконання державою цієї функції є ознакою соціально орієнтованої економіки європейського типу.

В Україні на сьогодні перерозподільна функція виконується державою вкрай незадовільно. Як показує досвід провідних європейських країн, ефективна соціально-економічна політика ґрунтується на використанні потужних державних бюджетів, що за своїм обсягом дорівнюють половині ВВП. Наповненню та раціональному використанню вітчизняного держбюджету перешкоджають величезний розмір тіньової економіки та корупція в органах влади. Відповідно, частка державного бюджету у ВВП України менша за одну четверту.

Ще однією причиною такого становища є застосування в Україні пропорційної системи оподаткування доходів населення. Повернення до прийнятої у більшості країн світу прогресивної системи оподаткування дало б змогу, на нашу думку, збільшити як загальний обсяг бюджету, так і його частку у складі ВВП, що дещо розширило б можливості держави у виконанні нею перерозподільної функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Тема побудови в Україні соціально орієнтованої економіки європейського типу є дуже актуальною на сьогодні. У зв'язку з цим у низці публікацій порівнюються різні моделі ринкової економіки, що застосовуються у Європі, оцінюється їх ефективність. Особливу увагу приділяють ролі державного бюджету в забезпеченні соціально-економічних програм уряду, кращого його наповнення та використання.

Серед тих, хто останнім часом висловився з приводу зазначених питань, мож-

на назвати таких науковців: В.М. Геєць [11], Ю.Д. Радіонов [8], Ю.В. Кіндзерський [6], М.В. Диха [10] та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

В Україні побудовано економіку ринкового типу. Однак найсучасніші економічні системи однаково спираються як на механізми ринку, так і на державне регулювання. Суттєвою проблемою на сучасному етапі розвитку України є недостатня увага до виконання державою однієї з найважливіших економічних функцій – перерозподільної.

Для успішного проведення перерозподілу доходів і ресурсів державі потрібно збільшити питому вагу власного бюджету у складі ВВП. Разом з боротьбою проти тіньової економіки та корупції в державному апараті цьому може посприяти перехід від пропорційної до прогресивної системи оподаткування доходів населення.

Формулювання цілей статті

Метою статті є доведення необхідності введення прогресивної системи оподаткування доходів населення в Україні. Це допоможе кращому наповненню державного бюджету, що, у свою чергу, дасть можливість уряду проводити більш ефективну перерозподільну політику.

Виклад основного матеріалу дослідження

Революційні події, що відбувалися наприкінці 2013 р. – на початку 2014 р. дали Україні ще один шанс на гідне майбутнє. Київський Майдан привів до дострокових виборів нового президента, який у своїй інавгураційній промові підтвердив неухильну зорієнтованість на європейські цінності в подальшому розвитку країни. Європейський вибір України багато разів декларувався ще з перших років її незалежності, проте надто мало було зроблено в цьому напрямі.

Перетворення суспільства неможливе без економічних реформ, що змінюють умови виробництва та розподілу суспільного продукту. Так, в Україні відбувся перехід від моделі адміністративно-командної економіки до економіки, що базується переважно на ринкових засадах. Проте ринкові економіки теж бувають дуже різні. Стихія ринку без відповідного державного контролю над ним сьогодні вже не розглядається як оптимальний шлях розвитку. Треба пам'ятати, що європейський вибір – це модель змішаної економіки, де роль держави є не менш важливою, ніж вільна дія механізму ринку.

Як відомо, роль держави в сучасній змішаній економіці полягає, у тому числі, й у виконанні нею функцій, що стосуються регулювання економічних процесів. До таких функцій відносять: законодавчу, перерозподільну та стабілізуючу [1]. У цій статті головну увагу приділимо розгляду виконання державою в Україні перерозподільної функції. Стосовно законодавчої та стабілізуючої функцій зробимо лише кілька зауважень.

Законодавча функція полягає а розробленні та прийнятті законів, що, головним чином, регламентують діяльність суб'єктів ринку, визначають їхню поведінку, встановлюють «правила гри». Створити законодавчу базу для ефективного функціонування сучасної ринкової економіки досить не просто. З одного боку, ефективність роботи ринку напряму зв'язана з мінімізацією обмежень у діях його учасників – чим більше свободи, тим краще працюють механізми ринку. З іншого боку – цілком виправдане бажання підприємців максимізувати власні прибутки може стати загрозою для споживачів і суспільства в цілому. Енергію підприємців можна порівняти з енергією, що утворюється під час функціонування ядерного реактора, а встановлені державою закони – із системами захисту, що

забезпечують його безпечну роботу. При дотриманні всіх встановлених правил поведінки підприємницька діяльність приносить неабияку користь суспільству, але в разі їх постійного та масового порушення відбувається поступове «забруднення» економічного простору, настає економічна катастрофа. Отже, прийняті державою закони повинні бути спрямовані не на створення перешкод у підприємницькій діяльності, а на захист інтересів суспільства від дій нерозбірливих у засобах підприємців і, головне, розповсюджуватися на всіх без виключень, а не залишатися для декого лише на папері.

Фахівці, розглядаючи законодавчу функцію держави, окремо згадують необхідність прийняття законів, що протидіють тенденції до монополізації економіки в умовах ринку [2]. Підтримка конкурентного середовища є одним із найважливіших завдань державної економічної політики в сучасних умовах. Стосовно України – це питання, що потребує окремого розгляду. Відтворити конкурентне середовище там, де свого часу конкуренцію було повністю свідомо знищено заради створення централізованої планової економіки – надто складне та довгострокове завдання.

Стабілізуюча функція держави має три складові: забезпечення стійкого рівномірного зростання економіки, забезпечення належного рівня зайнятості працездатного населення та утримання контролю над курсом національної валюти. Кожна з названих складових може бути предметом окремого дослідження. Можна окремо простежити, як коливалися обсяги виробництва в Україні за роки її незалежності, які зміни відбувалися на ринку праці, як Україна прийшла до власної валюти і що відбувається з цією валютою зараз. Проте, економічне зростання, відсутність надмірного безробіття та контрольована інфляція є вочевидь тісно взаємозв'язаними та взаємозалежними проблемами. Катастрофічне падіння обсягів виробництва в Україні у 1990-х роках супроводжувалося масовим безробіттям і гіперінфляцією. Економічне зростання початку 2000-х років покращило ситуацію на ринку праці та принесло відносну стабільність валютному ринку.

Сьогодні важко говорити про виконання державою стабілізуючої функції в Україні. За умов політичної нестабільності, а тим більше, ведення військових дій на її території, про стабільну економіку не може бути мови. Припинення бойових дій на сході України, дострокові перевибори Верховної Ради (яка, будемо сподіватися, підтримає курс розвитку, задекларований президентом) створять умови для реальних кроків у напрямі побудови економіки європейського типу. Одним із найважливіших кроків у цьому напрямі повинен стати перегляд існуючих на сьогодні в Україні підходів до виконання державою її перерозподільної функції.

Перерозподільна функція має дві складові: перерозподіл доходів і перерозподіл ресурсів.

Необхідність перерозподілу доходів в умовах ринку визнана в усіх сучасно організованих економіках змішаного типу. Особливо це стосується європейських країн, що сповідують модель соціально орієнтованої ринкової економіки. Метою перерозподілу доходів є підтримка найменш економічно захищених прошарків населення за рахунок найбільш заможної його частини. Головними засобами виступають: трансфертні платежі (у вигляді допомоги непрацюючим з тих чи інших причин громадянам); встановлення визначеного державою мінімального рівня оплати праці; прогресивна система оподаткування.

Не всі з цих засобів можуть бути ефективно застосовані в Україні сьогодні. Рівень розмірів державної допомоги безробітним, самотнім матерям та іншим категоріям, залежить, у першу чергу, від розміру державного бюджету. Зрозуміло, що в умовах скорочення обсягів виробництва доходи державного бюджету

(за інших рівних умов) теж будуть зменшуватися, тобто сподіватися на збільшення за таких умов допомоги з боку держави не варто.

Регулювання державою рівня заробітної плати теж має певні обмеження. У першу чергу слід пам'ятати про нерозривний зв'язок між заробітною платою та продуктивністю праці [3]. На сьогодні середній рівень продуктивності праці в Україні значно нижчий за цей показник для європейських країн. Звідси найнижчий у Європі (за виключенням Молдови) рівень середньої заробітної плати. За таких умов законодавче підвищення мінімальної зарплати (а, відповідно, й середньої) – прямий шлях до розкручування інфляції. Реальна заробітна плата може зростати тільки на основі реального зростання обсягів виробництва на душу населення. Для цього потрібна суттєва модернізація виробництва, перехід до сучасних технологій (насамперед енергозберігаючих), що, у свою чергу, потребує величезних капіталовкладень. За рахунок державного бюджету в сучасних умовах це завдання вирішити неможливо, а приватні підприємці (як вітчизняні, так і іноземні) не надто воліють ризикувати своїми грошми в умовах загальної нестабільності.

Розглянемо ситуацію з оподаткуванням в Україні. Почнемо з того, що прогресивна шкала оподаткування особистих доходів населення є загальновизнаною нормою в усіх передових розвинутих країнах світу. Є певна різниця в підходах у країнах із більш вільною і більш регульованою державою економікою. Так, якщо у США максимальна ставка особистого доходу становить 35%, то підприємці більшості країн північної Європи звикли перераховувати у держбюджет і 50%, і 60%, і 70% (залежно від сфери діяльності) власних доходів. Останнім часом, із приходом до влади соціалістів у Франції ставка оподаткування 90% розповсюджується на всі доходи, що перевищують 1 млн. євро на рік.

Прогресивна шкала оподаткування доходів існувала навіть у СРСР в умовах панування зрівняльного підходу щодо визначення оплати праці. У середині 1990-х років Україна, за прикладом Росії, перейшла до пропорційної системи оподаткування особистих доходів. Було встановлено максимальну ставку оподаткування 13%, яка згодом зросла до 15%, а зараз становить 17%. Зміни в оподаткуванні пояснювали необхідністю зменшення сектору тіньової економіки в країні. Значних успіхів у боротьбі з тіньовою економікою цей крок не приніс, але особисті статки українських олігархів почали стрімко зростати. Цю ситуацію можна було б якось виправдати, якби отримувані надприбутки використовувались для конче потрібної зараз модернізації економіки. Проте з 2002 р. по 2014 р. Україна вклала у власну економіку лише 250 млрд. доларів. Якщо перерахувати вкладені інвестиції на душу населення, то це в 11 разів менше, ніж у ЄС, у 2,5 раза менше, ніж в Китаї, навіть утричі менше, ніж у Росії [4]. Якщо наші олігархи не бажають вкладати кошти в українську економіку, навіщо залишати їм так багато? Потрібно повернутися до загальноприйнятої прогресивної системи оподаткування та вирішувати завдання перерозподілу доходів і ресурсів за допомогою державного бюджету.

Дані наведеної таблиці наочно демонструють, яка частина ВВП перерозподіляється через держбюджет у різних країнах світу.

Дані таблиці майже не потребують коментарів. Як бачимо, провідні країни Європи, обравши модель соціально орієнтованої ринкової економіки, перерозподіляють через державний бюджет близько половини виробленого ВВП. Україна використовує бюджет для перерозподілу ВВП на рівні Китаю та Росії, демонструючи зовсім не європейський підхід. Японія та США не можуть бути прикладом для України, оскільки мають власні моделі змішаної економіки, що відрізняються від європейської.

Частка державного бюджету у ВВП деяких країн світу (станом на 2013 р.)

Країна	Доходи держбюджету (тис. дол.)	Номінальний ВВП (тис. дол.)	% держбюджету у ВВП
Норвегія	292800	499667	58,6
Франція	1410000	2612878	54,0
Швеція	283500	525742	53,9
Італія	984000	2014670	48,8
Нідерланди	370400	772227	48,0
Німеччина	1626000	3428131	47,4
Велика Британія	1023000	2471784	41,4
Іспанія	505100	1322965	38,2
Канада	687800	1821424	37,8
Австралія	494300	1532408	32,3
Японія	1739000	5959718	29,2
КНР	2118000	8227103	25,7
Україна*	351164	1505485	23,3
Росія	439000	2014775	21,8
США	2849000	16244600	17,5

* (тис. грн.)

Джерело: [5]

Значні кошти в розпорядженні урядів європейських країн для проведення ефективної соціальної політики є результатом не тільки прогресивної шкали оподаткування. Протягом другої половини ХХ ст. у Західній Європі відбувалося зростання питомої ваги державного сектору в економіці, що теж відбивається на наповнюванні бюджетів країн цієї частини світу сьогодні. В Україні внаслідок численних хвиль приватизації цей сектор давно втратив провідну роль і вже не може розглядатись як основа формування держбюджету. Останнім часом переваги приватного сектору над державним почали ставитися під сумнів [6].

Наповненню Державного бюджету України суттєво заважають обсяги тіньової економіки, що протягом багатьох років залишаються на рівні 40-50%, і різноманітні корупційні схеми. Так, лише через непрозорі державні закупки бюджет щорічно втрачає близько 150 млрд. грн. (а це більше третини його загальної величини). Наприкінці 2013 р. кожна друга державна закупівля проводилась у одного учасника, без будь-якої конкуренції [7]. Низька ефективність і результативність бюджетних програм усе частіше стають предметом обговорення на сторінках економічних видань [8].

Отже, краще наповнення українського бюджету можливе за умови суттєвих успіхів на фронтах боротьби з корупцією і тіньовою економікою, з одного боку, та на основі внесення необхідних змін у податкову політику, з іншого боку. Про внесення змін у податкову політику України говориться сьогодні дуже багато. Однак у якому напрямі будуть відбуватися ці зміни та якими будуть їх наслідки для наповненості бюджету країни?

Найчастіше йдеться про необхідність скорочення кількості податків і спрощення процедури їх сплати, що повинно зробити її більш прозорою. Це можна лише вітати, але постає питання: якщо кількість податків зменшиться, а ставки оподаткування залишаться без змін – хіба це не призведе до загального зменшення надходжень до нашого відносно невеликого бюджету? Про можливість розгортання подій у цьому напрямі свідчить таке. У вересні 2014 р. Кабінет Міністрів України прийняв рішення скоротити на 15% ставку єдиного соціального

внеску по заробітній платі (зараз 41%), якщо така зарплата буде перевищувати дві мінімальні [9]. Гроші, що залишаються при цьому на рахунках підприємств, за задумом авторів нововведення, можуть і повинні використовуватися на підвищення зарплат. Поки що невідомо, як насправді будуть використовуватися ці гроші, але вже відомо, що втрати держбюджету внаслідок зазначених змін становитимуть 28 млрд. гривень. Складається враження, що уряд не усвідомлює, яку роль відіграє бюджет при виконанні державою її перерозподільної функції в умовах соціально-орієнтованої ринкової економіки, і не має наміру цю роль підвищувати.

Бажання України стати повноправним членом Європейського Союзу повинно бути підкріплене реформами відповідного зразка. Декларуючи свій європейський вибір, ми повинні поводити себе по-європейськи. Порівняння різних моделей ринкової економіки та оцінка їх ефективності стала популярною темою економічних видань [10; 11]. Один із головних напрямів реформування нашого суспільства повинен бути пов'язаний із виконанням державою її перерозподільної функції, для чого потрібен відповідний державний бюджет. У сучасних умовах чи не єдиним способом його кращого наповнення є перегляд підходів у галузі податкової політики. Необхідно повертатися до загальноприйнятої у світі прогресивної системи оподаткування доходів, а не брати приклад у вирішенні цього питання з нашого північно-східного сусіда.

Висновки

Однією з найважливіших функцій держави в економічній системі змішаного типу є перерозподільна. Належне її виконання дає змогу зняти соціальне напруження в суспільстві та створити умови для стабільного економічного розвитку країни. Ефективність перерозподільної політики напряму залежить від величини державного бюджету, що є в розпорядженні уряду. Як переконує досвід провідних країн Європейського Союзу, для реалізації моделі соціально орієнтованої ринкової економіки через держбюджет перерозподіляється близько половини всього створеного валового внутрішнього продукту. В Україні частка бюджету у ВВП – менше 25%. Збільшення цієї частки в сучасних умовах уможливорюється головним чином на основі суттєвих змін у податковій політиці. В оподаткуванні особистих доходів необхідно відмовлятися від пропорційної та повертатися до прогресивної системи. Збільшення за рахунок цього загального обсягу держбюджету та його частки у ВВП дадуть змогу державі проводити більш ефективну політику реформ зі створення соціально-економічної системи європейського типу.

Література

1. Макконнелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю / Пер. с англ. Изд. – М. : ИНФРА-М. 2009. – 916 с.
2. Семюелсон Пол А. Макроекономіка / Семюелсон Пол А., Нордгауз Вільям Д. / Пер. з англ. – К. : Основи, 1995. – 544 с.
3. Гарін Б. Б. Середня заробітна плата та середня продуктивність праці: компаративний аналіз / Б. Б. Гарін // Вчені записки Університету «КРОК». 2013. – Вип. тридцять четвертий. – С. 22-28.
4. Соглашение об ассоциации – решение, а не проблема [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.segodnya.ua/economics/enews
5. Государственный бюджет по странам [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki>
6. Кіндзерський Ю. В. Імператив використання державного сектору в модернізації економіки / Ю. В. Кіндзерський // Економіка України. – 2013. – № 11. – С. 29-40, № 12. – С. 40-52.

7. В Минюсте рассказали, почему ежегодно бюджет теряет 150 млрд. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.segodnya.ua/economics/enews

8. Радіонов Ю. Д. Результативність бюджетних програм як основа динамічного розвитку України / Ю. Д. Радіонов // Економіка України. – 2013. – № 7. – С. 21-33, № 12. – С. 76-87.

9. Украина займет \$182 млн. ради выполнения бюджета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.segodnya.ua/economics/enews

10. Диха М. В. Принципові підходи до визначення стратегії соціально-економічного розвитку держави / М.В. Диха // Економіка України. – 2013. – № 2. – С. 29-37.

11. Гесць В.М. Яке майбутнє у соціальної держави? / В. М. Гесць // Економіка України. – 2013. – № 7. – С. 4-20.

УДК 338.246.87: 338.121

М.П. Денисенко

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства,
Київський національний університет технологій та дизайну*

С.В. Бреус

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства,
Київський національний університет технологій та дизайну*

Економічна безпека держави та деструктивний вплив на неї тіньової економіки

Стаття присвячена питанням необхідності посилення ролі держави в процесі забезпечення її економічної безпеки. Особливу увагу приділено формуванню комплексу заходів протидії «мінізації» економіки як фактора, що справляє деструктивний вплив на економічну безпеку держави.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека держави, тіньова економіка, нелегальна економіка, «чорний» ринок.

М.П. Денисенко

*доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры экономики предприятия,
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

С.В. Бреус

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики предприятия,
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Экономическая безопасность государства и деструктивное влияние на нее теневой экономики

Статья посвящена вопросам необходимости усиления роли государства в процессе обеспечения его экономической безопасности. Особое внимание уделено формированию комплекса мер противодействия «тенезации» экономики как фактора,